

ירמיהו פרק לו

מבוא

פרק זה עוסק בימי יהויקים - בשנה הרביעית למלכותו. בפרק זה מצטווה ירמיהו לכתוב על מגילת ספר את כל נבואות הפורענות שלו מראשית דרכו, ולהקריא את הנבואות הללו בפני העם כדי שיחזרו בתשובה. ברוך בן נריה הסופר, כותב את הנבואות מפי ירמיהו. הנבואות נקראות בפני העם, בפני שרי המלך ולבסוף גם בפני המלך יהויקים. בתגובה המלך קורע את המגילה ושורף אותה. ירמיהו מצטווה לכתוב את המגילה שנית, ומנבא פורענות קשה למלך יהויקים.

שאלות מכוונות למידה

- מדוע ירמיהו מצווה לכתוב מגילה דווקא עכשיו?
- מה היו התגובות השונות לקריאת המגילה?
- מה היו תוצאות שריפת המגילה?

כתיבת המגילה

הרקע ההיסטורי

הנבואה של פרק לו פותחת בציון התאריך שבו היא נאמרה:

ירמיהו פרק לו

- (א) ויהי בשנה הרביעית ליהויקים בן יאשיהו מלך יהודה הנה הנהגה אלה ירמיהו מאת ה' לאמר:
- (ב) קח לך מגילת ספר וכתבת עליה את כל הדברים אשר דברתי אליך...

השנה הרביעית ליהויקים מוכרת לנו משני פרקים נוספים בספר ירמיהו:

ירמיהו כה, א-ט	ירמיהו פרק מו, א-ב
הנהגה אשר הנהגה על ירמיהו על כל עם יהודה בשנה הרביעית ליהויקים בן יאשיהו מלך יהודה היא השנה הראשונה לנבוכדראצר... הנני שלח ולקחתי את כל משפחות צפון נאם ה' ואל נבוכדראצר מלך בבל עבדי והבאתים על הארץ הזאת ועל יושביה ועל כל הגוים האלה סביב והחרמתים ושמיתים לשמה ולשרקה ולחרבות עולם...	אשר הנהגה דבר ה' אל ירמיהו הנביא על הגוים: למצרים על חיל פרעה נכו מלך מצרים אשר הנהגה על נהר פרת בכרפמש אשר הכה נבוכדראצר מלך בבל בשנת הרביעית ליהויקים בן יאשיהו מלך יהודה:

מפסוקים אלו אנו למדים כי בשנה הרביעית למלך יהויקים, התקיים ב-605 לפנה"ס "קרב כרכמיש" (עיר על שפת נהר פרת, באיזור סוריה של ימינו). בקרב הזה בבל מנצחת את מצרים ומתחילה להפוך לאימפריה השלטת בכל האזור. נבוכדנאצר, שהיה מפקד הצבא בקרב זה, מתמנה למלך לאחר שאביו מת בזמן המלחמה הזו. מכאן שזו גם השנה הראשונה להיות מלך בבל. הניצחון בקרב כרכמיש השפיע רבות על ממלכת יהודה וחייב אותה בשנים הבאות להכריע האם להיכנע למלך בבל או למרוד בו. נבוכדנאצר לא הגיע מיד ליהודה, כי הוא היה עסוק בכינון המלוכה. יהויקים ושריו לא העריכו נכונה את השינויים המתחוללים במזרח התיכון, ונקטו מדיניות חוץ בעלת סיכונים גבוהים שהוליכה לכישלון, בניסיון למרוד בבל. לעומתם גילה ירמיהו הבנה נכונה ומפוכחת יותר של טיב ההתרחשויות והערכה היסטורית מעמיקה על ההתפתחויות המדיניות הצפויות. זמן קצר לאחר קרב כרכמיש, בשנה הרביעית ליהויקים, השמיע הנביא את דעתו שנבוכדנאצר עתיד להטיל את שלטונו על ארץ יהודה ורחבי קדמת אסיה, את המוצא היחיד להצלת האומה הוא ראה בכניעה מרצון לבל, ובחזרה בתשובה.

כתיבת המגילה

ירמיהו פרק לו

(א) ויהי בשנה הרביעית ליהויקים בן יאשיהו מלך יהודה הנה הדבר הזה אל ירמיהו מאת ה' לאמר :
 (ב) קח לך מגלת ספר וכתבת עליה את כל הדברים אשר דברתי אליך על ישראל ועל יהודה ועל כל הגוים מיום דברתי אליך מימי יאשיהו ועד היום הזה :
 (ג) אולי ישמעו בית יהודה את כל הרעה אשר אנכי חשב לעשות להם למען ישוּבו איש מדרכו הרעה וסלחתי לעונם ולחטאתם : ס
 (ד) ויקרא ירמיהו את ברוך בן נריה ויכתב ברוך מפי ירמיהו את כל דברי ה' אשר דבר אליו על מגלת ספר :
 (ה) ויצוה ירמיהו את ברוך לאמר אני עצור לא אוכל לבוא בית ה' :
 (ו) ובאת אתה וקראת במגלה אשר כתבת מפי את דברי ה' באזני העם בית ה' ביום צום וגם באזני כל יהודה הבאים מעריהם ותקראם :
 (ז) אולי תפול תחנתם לפני ה' וישבו איש מדרכו הרעה כי גדול האף והחמה אשר דבר ה' אל העם הזה :
 (ח) ויעש ברוך בן נריה ככל אשר צוהו ירמיהו הנביא לקרא בספר דברי ה' בית ה' : ס

1. קרא את פסוקים א-ח, וענה :

- א. מה הדברים שנצטווה ירמיהו לכתוב, במגילת ספר? על פני כמה שניים משתרעים הדברים הללו?
- ב. לאחר כתיבת הדברים, ירמיהו נדרש להקריא את הדברים באזני העם, בבית המקדש, ביום צום; לשם מה?
- ג. מדוע ירמיהו לא הקריא בעצמו את המגילה אלא ציווה את ברוך בן נריה לעשות זאת?

2. זוהי הפעם היחידה בכל התנ"ך שזכרת במפורש כתיבה כוללת של כל דברי הנביא, מראשית הופעתו כנביא ועד יום כתיבת המגילה. מה יכולות להיות הסיבות לכך שדווקא עתה מבקש הקב"ה מירמיהו להעלות את דבריו על הכתב? כתוב לפחות שתי סיבות.

בהמשך הפרק אנו שומעים כיצד התנהל תהליך כתיבת המגילה :

ירמיהו פרק לו

(יז) ואת ברוך שאָלו לאמר הגד נא לנו איך כתבת את כל הדברים האלה מפיו :
 (יח) ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כתב על הספר בדיו :

שד"ל

כותב על הספר בדיו - לא הייתי שומר הדברים בלבי לכתבם אחר כך. אלא מיד הייתי כותבם מפיו על הספר בדיו, כלומר תכף לקריאתו היתה כתובתי יוצאה לפועל, ולא היה אפשר לי להחליף דבר.

3. עיין בפסוקי יז-יח ובדברי שד"ל, וענה :

- א. מה הייתה התשובה של ברוך בן נריה לשאלת השרים : "איך כתבת את כל הדברים האלה מפיו"?
- ב. מדוע היה חשוב לשרים לדעת כיצד בדיוק נכתבה המגילה? ומה המשמעות של התשובה שהם קיבלו?

קריאת המגילה

ירמיהו פרק לו

(ט) וַיְהִי בַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית לַיהוֹזָקִים בֶּן יִאֲשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ הַיְהוּדָה בַּחֹדֶשׁ הַתְּשַׁעִי
קָרָאוּ צוּם לִפְנֵי ה' כָּל הָעָם בִּירוּשָׁלַם וְכָל הָעָם הַבָּאִים מֵעָרֵי הַיְהוּדָה בִּירוּשָׁלַם :
(י) וַיִּקְרָא בָרוּךְ בְּסֵפֶר אֶת דְּבָרֵי יְרֵמְיָהוּ בֵּית ה'..."

רש"י, ירמיהו פרק לו

קראו צום - גזרו תענית; שהיו יראים מפני נבוכדנאצר.

"בשנה הראשונה לנבוכדנאצר בחודש סיוון גייס את צבאו ופנה לארץ חתי. הוא עבר ללא התנגדות בארץ חתי עד חודש כסלו. כל מלכי ארץ חתי באו לפניו, והוא קיבל את המס הכבד שהעלו לו. הוא פנה לעיר אשקלון ותפס אותה בחודש כסלו. הוא תפס את מלכה ובזז אותה ונשא את שללה ממנה... הוא הפך את העיר לתל".

(מסעותיו של נבוכדנאצר, מתוך הכרוניקה שהתפרסמה בידי האשורולוג הבריטי וייזמן 1956)

4. עיין במקורות לעיל, וענה בעזרתם על השאלה הבאה:

בתחילת הפרק נאמר שה' ציווה את ירמיהו לכתוב את נבואותיו "בַּשָּׁנָה הַרְבִּיעֵת לַיהוֹזָקִים" (א'), אך קריאת המגילה בפני העם הייתה רק כשנה לאחר מכן: "בַּשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית לַיהוֹזָקִים... בַּחֹדֶשׁ הַתְּשַׁעִי" (ט'). מדוע חלף זמן כה רב בין הציווי לביצועו? (פרט שני גורמים).

5. בפרק לו מסופר שתוכנה של המגילה נקראה ארבע פעמים. עיין בפסוקים י-כו, והשלם בטבלה שלפניך, היכן בכל פעם נקראה המגילה? מי קרא אותה? מי היו השומעים? ומה הייתה התגובה של השומעים?

תגובת השומעים	השומעים	הקורא	המיקום	הפסוקים
מכיהו מדווח לשרים מה שמע (כנראה שהוא זועזע מהדברים ששמע)	כל העם + מכיהו בן גמריהו בן שפן	ברוך בן נריה	בית המקדש	(יא) ויקרא ברוך בספר את דברי ירמיהו בית ה' בלשפת גמריהו בן שפן הספר בחצר העליון פתח שער בית ה' החדש באזני כל העם: (יא) וישמע מכיהו בן גמריהו בן שפן את כל דברי ה' מעל הספר:
				(יב) וירד בית המלך על לשכת הספר והנה שם כל השרים יושבים אלישמע הספר ודליהו בן שמעיהו ואלנתן בן עכבור וגמריהו בן שפן וצדקיהו בן חנניהו וכל השרים: (יג) ונגד להם מכיהו את כל הדברים אשר שמע בקרא ברוך בספר באזני העם: (יד) וישלחו כל השרים אל ברוך את יהודי בן נתניהו בן שלמיהו בן כושי לאמר המגלה אשר קראת בה באזני העם קחנה בידך ולך וישח ברוך בן נריהו את המגלה בידו ויבא אליהם: (טו) ויאמרו אליו שב נא וקראנה באזנינו
				ויקרא ברוך באזניהם: (טז) ויהי כשמעם את כל הדברים פחדו איש אל רעהו ויאמרו אל ברוך הגיד נגיד למלך את כל הדברים האלה: (יז) ואת ברוך שאלו לאמר הגד נא לנו איך כתבת את כל הדברים האלה מפיו: (יח) ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כתב על הספר בידו: פ (יט) ויאמרו השרים אל ברוך לך הסתר אתה וירמיהו ואיש אל ידע איפה אתם: (כ) ויבאו אל המלך חצרה ואת המגלה הפקדו בלשכת אלישמע הספר ונגידו באזני המלך את כל הדברים:
				(כא) וישלח המלך את יהודי לקחת את המגלה ויקחה מלשכת אלישמע הספר ויקראה יהודי באזני המלך ובאזני כל השרים העמדים מעל המלך: (כב) והמלך יושב בית החצר בחדש התשיעי ואת האח לפניו מבערת: (כג) ויהי כקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער הספר והשלך אל האש אשר אל האח עד תם כל המגלה על האש אשר על האח: (כד) ולא פחדו ולא קרעו את בגדיהם המלך וכל עבדיו השומעים את כל הדברים האלה: (כה) וגם אלנתן ודליהו וגמריהו הפגעו במלך לבלתי שרף את המגלה ולא שמע אליהם: (כו) ויצוה המלך את ירמיהו בן המלך ואת שריהו בן עזריאל ואת שלמיהו בן עבדאל לקחת את ברוך הספר ואת ירמיהו הנביא ויסתרים ה': ט

6. בקריאת הפסוקים י-כו ניתן לראות שיש תגובות שונות למשמע תוכנה של המגילה. ניכר שיש "מפלגות" שונות בתוך העם, יש התומכים בירמיהו ויש שמתנגדים לו.
- א. מדוע שרי המלך, שהזדעזעו ופחדו מדברי המגילה, רצו לדבר התוכחה והפורענות יישמעו גם בפני המלך?
- ב. לפני שהשרים מביאים את דברי המגילה לפני מלך הם מציעים לירמיהו וברוך להסתתר, מדוע?
- ג. ההצעה של השרים לירמיהו וברוך להסתתר מבוססת על התקדים שאירע לאוריהו בן שמעיהו (עליו למדנו בפרק כו בפס' כ-כג), מהו התקדים?

מדוע שהמלך ירצה להרוג את הנביא?

אפשר להראות במקומות שונים במקרא כי אנשים האמינו כי יש בכוחה של הריגת הנביא או שריפת דבריו לבטל את הנבואה שהוא מנבא. מלכים שהתנגדו לדבריהם של נביאים שונים **בקשו להרוג אותם, ובכך חשבו לבטל את התגשמותה של נבואתם** - אחאב ואליהו, יהויקים ואוריהו בן שמעיהו ועוד. מובן שתפיסה זו בטעות יסודה, כפי שאומר ישעיהו הנביא "כִּן יִהְיֶה דְבַר אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא יָשׁוּב אֵלַי רִיקָם, כִּי אִם עֲשֵׂה אֶת אֲשֶׁר הִפְצַתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּיו" (ישעיהו נה, ה). התגשמותו של המסר הנבואי אינו תלוי בקיומו של הנביא או בקיומה של מגילה שהוא כתוב עליה. אך השרים שהיו מודעים לצורת החשיבה של המלך הבינו כי קריאת המגילה לפני המלך עלולה לעלות לירמיהו ולברוך בחייהם, ועל כן קראו להם להיטת.

שריפת המגילה וכתבתה מחדש

ירמיהו פרק לו

- (כב) וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בֵּית הַחֶרֶף בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי וְאֵת הָאֵחַ לִפְנֵי מְבַעֲרֵת :
- (כג) וַיְהִי כִּקְרֹא יְהוּדֵי שְׁלֹשׁ דְּלֹתוֹת וְאַרְבָּעָה יְקָרְעָה בְּתֵעַר הַסֶּפֶר וְהִשְׁלָךְ אֶל הָאֵשׁ אֲשֶׁר אֵל הָאֵחַ עַד תָּם כָּל הַמְּגִלָּה עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הָאֵחַ :
- (כד) וְלֹא פָחְדוּ וְלֹא קָרְעוּ אֶת בְּגָדֵיהֶם הַמֶּלֶךְ וְכָל עַבְדָּיו הַשְּׂמַעִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה :
- (כה) וְגַם אֶלְנָתָן וְדָלְיָהוּ וְגַמְרִיָּהוּ הַפְּגַעוּ (התחננו) בַּמֶּלֶךְ לְבַלְתִּי שְׂרָף אֶת הַמְּגִלָּה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם :
- (כו) וַיִּצְוֶה הַמֶּלֶךְ אֶת יְרֻחָמֵאל בֶּן הַמֶּלֶךְ וְאֶת שְׂרָיָהוּ בֶן עֲזַרְיָאֵל וְאֶת שְׁלֹמֹיָהוּ בֶן עַבְדָּאֵל לְקַחַת אֶת בְּרוּךְ הַסֶּפֶר וְאֶת יְרֻמְיָהוּ הַנְּבִיא וַיִּסְתְּרֵם ה' : ס
- (כז) וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יְרֻמְיָהוּ אַחֲרֵי שְׂרָף הַמֶּלֶךְ אֶת הַמְּגִלָּה וְאֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר כָּתַב בְּרוּךְ מִפִּי יְרֻמְיָהוּ לֵאמֹר :
- (כח) שׁוּב קַח לְךָ מְגִלָּה אַחֲרָת וּכְתַב עָלֶיהָ אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָרְאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַמְּגִלָּה הָרְאשֹׁנָה אֲשֶׁר שְׂרָף יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה :

7. קראת את פסוקים, כב-כו, וענה:
- א. מה היו שתי התגובות של יהויקים כשהוא שומע את מה שכתוב במגילה?
- ב. מה עשויות להיות הסיבות לתגובות הללו?
- ג. מה ניסו להשיג שרי המלך - אלנתן דליהו וגמריהו, והאם הם הצליחו במבוקשם?
8. שריפת המגילה בידי יהויקים והרצון שלו להרוג את ברוך וירמיהו הוא ניסיון "להרוג" את תוכנה של נבואת ירמיהו. מכיון שזו כוונתו של המלך, הקב"ה מגן על תוכנה של הנבואה בשתי דרכים, מה הן?

”וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בַּיַּת הַחֹרֶף... הָאֵחַ לְפָנָיו מִבְּעֵרַת” (פס' כב)

בפרק כב מוכיח ירמיהו אל המלך יהויקים, בדברי התוכחה שלו הוא מתאר את ארמונו המפואר של המלך:

ירמיהו פרק כב

(יג) הוֹי בְּנֵה בַּיִתוֹ בְּלֹא צֶדֶק וְעֲלִיּוֹתָיו בְּלֹא מִשְׁפָּט בְּרָעוּהוּ יַעֲבֹד חַנָּם וּפְעָלוֹ לֹא יִתֵּן לוֹ :
(יד) הָאֵמֶר אֲבָנָה לִי בַּיַת מִדּוֹת וְעֲלִיּוֹת מְרוֹחִים וְקָרַע לוֹ חֲלוֹנֵי וְסָפּוֹן בְּאָרְזִי וּמִשׁוּחַ בְּשֵׁשׁר :

בפרקינו מסופר על קריאת המגילה בפני המלך יהויקים:

ירמיהו פרק לו

(כב) וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בַּיַּת הַחֹרֶף בְּחֻדָּשׁ הַתְּשִׁיעִי וְאֵת הָאֵחַ לְפָנָיו מִבְּעֵרַת :

9. התיאור בפרקינו, על המלך היושב בארמון החורף שלו והאח מבערת לפניו מעורר תמיהה - מדוע לתני"ך יש צורך לתאר לנו את הפרטים הקטנים הללו? נסה להשיב על תמיהה זו.

קריעת המגילה ושרפתה

ירמיהו לו, כג

וְהִי כִקְרֹא? הַיְדִי שְׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאֶרְבָּעָה
יִקְרָעָה בְּתַעַר הַסֵּפֶר וְהִשְׁלָף אֶל הָאֵשׁ אֲשֶׁר אֶל הָאֵחַ עַד תֵּם כָּל הַמְּגִלָּה עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הָאֵחַ :

הר"י קרא

...קח לך מגילת ספר שהוא כמגילה שלנו, שאדם נוטל יריעות של קלפים וכותב בכל יריעה בשלושה וארבעה דלתות ועמודים, ואחר כך חוברן כל היריעות כולן אשה אל אחותה על ידי תפר... שכילה לקרוא כל הדברים הכתובים ביריעה האחת, שהיא כתובה בשלושה וארבעה עמודים, אותה שעה יקרעה במקום התפר שבין יריעה ליריעה על ידי תער הסופר והשלך על האש, וכן עשה לכל יריעה ויריעה עד תום כל המגילה על האש אשר על האח.

10. לפי הנאמר בפס' כג ובדברי מהר"י קרא, האם יהויקים שמע את כל מה שכתוב במגילה או רק חלק ממנה? פרט.

הצפייה והתוצאה

11. עיין בכל הפרק, וענה:

- מה הייתה הצפייה של ה', ומה הייתה הצפייה של ירמיהו, מכתבת המגילה וקריאתה? **צטט**.
- האם כתיבת המגילה וקריאתה השיגו את מטרתם? **צטט והסבר**.

שאלת בקיאות

12. לא רק לפני המלך יהויקים הקריאו מגילה או ספר.
- מיהו המלך הנוסף שהקריאו לפניו?
 - מה הקריאו לפני אותו מלך?
 - מי הקריא לפני אותו מלך?
 - במה הייתה שונה תגובתו של אותו המלך מהתגובה של יהויקים?

☒ הנבואה על יהויקים

בעקבות קריאת המגילה ושריפתה, ירמיהו אומר נבואה נוספת ליהויקים. נבואה זו היא בגוף שני נוכח: "אתה שרפת..." כאילו היא נאמרת פנים אל פנים מפי ירמיהו ליהויקים. ברור שירמיהו לא אמר אותה ישירות למלך, משום שהכתוב מעיד שהקב"ה היה צריך לדאוג להסתרת ירמיהו וברוך מפני החשש שהמלך יהרוג אותו.

ירמיהו פרק לו

(כט) ועל יהויקים מלך יהודה תאמר כה אומר ה' אתה שרפת את המגלה הזאת לאמר מדוע פתבת עליה לאמר בא נבוא מלך בבל והשחית את הארץ הזאת והשבית מפנה אדם ובהמה: ס
 (ל) לכן כה אומר ה' על יהויקים מלך יהודה לא יהיה לו יושב על כסא דוד ונבלתו תהיה משלכת לחרב ביום ולקרח בלילה:
 (לא) ופקדתי עליו ועל זרעו ועל עבדיו את עונם והבאתי עליהם ועל יושבי ירושלים ואל איש יהודה את כל הרעה אשר דברתי אליהם ולא שמעו: ס

רד"ק ירמיהו לו, ל

לא יהיה לו יושב על כסא דוד - כי יהויכין לא מלך אלא שלושה חדשים (מלכים ב, כד, ח) ולא נחשב יושב על כסא. ונבלתו תהיה משלכת לחרב ביום ולקרח בלילה - כי לא הניחוהו הכשדים להיקבר.

ירמיהו פרק כב

(יח) לכן כה אומר ה' אל יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה לא יספדו לו הוי אחות לא יספדו לו הוי אדון והוי הדה:
 (יט) קבורת חמור יקבר סחוב והשלף מהלאה לשערי ירושלים: ס

13. בעקבות שריפת המגילה, ירמיהו מנבא נבואה נוספת:

א. מה הם שני הדברים האישיים שניבא ירמיהו על יהויקים? וכיצד הם התגשמו (היעזר ברד"ק ובירמיהו כב).

ב. מהי הנבואה הלאומית שניבא ירמיהו בנבואה הנוספת?

כתיבת המגילה בפעם השנייה

הפרק מסתיים במה שהוא נפתח. ירמיהו אכן מקיים את צו ה' לכתוב שנית את נבואותיו על ידי ברוך בן נריה.

ירמיהו פרק לו

(לב) וירמיהו לקח מגלה אחרת ויתנה אל ברוך בן נריהו הספר וכתב עליה מפי ירמיהו את כל דברי הספר אשר שרף יהויקים מלך יהודה באש ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה: ס